

Progresszió és tradíció

Kő Pál Szárnykészítő című kiállítása

Műcsarnok, 2025. december 12. – 2026. február 15.

Kő Pál katalógusának bevezetőjében az intézmény vezetője, Szegő György szükségesnek tartja kiemelni, hogy az idén télen egy időben három egymással rokon világlátású, a 70-es és a 80-as évek már erodálódó posztkommunista szemléletével szemben fellépő alkotó – Makovecz Imre, Kő Pál, Olasz Ferenc – munkásságát tekinthetjük meg a Műcsarnokban. Jómagam e triászból Kő Pál (1941–2020) szobrászművész életművét mutatom be. Az alkotó a 60-as évek végén, 1968-ban végzett a Képzőművészeti Főiskolán. Ebben az évtizedben kezdett megújulni a honi képzőművészetünk. Először a festészet és a grafika, majd nehezebben és leglassabban az időszak propagandaművészete, a (köztéri) szobrászat, a kisplasztika szabadul

meg a szocreál szemlélet nyűgétől. E szemléletváltást nagyban segítette a pécsi Kisplasztikai Biennálé 1967-es elindulása is, de e klasszicizáló és hazug kifejezőmód erőzóját már egy korábbi generáció (Borsos Miklós, Schaár Erzsébet és Vilt Tibor) is siettetette. Emellett hozzájárul a műfaj megújulásához az újkonstruktivisták (Csiky Tibor), a Szürenon-csoporttal pályára lépő Csutoros Sándor, Pauer Gyula, Harasztý István, Bocz Gyula és természetesen Kő Pál tevékenysége is.

A szobrász a népi hagyományokból, valamint a pop-art formavilágából és anyaghasználatából merítő kisplasztikái 1972-ben a Műcsarnokban kerültek kiállításra. A kollekció igen jó kritikát kapott, majd néhány esztendő eltelté-

Kő Pál
Szárnykészítő
című kiállítása
Fotó:
Nyirkos Zsófia
© Műcsarnok

vel, 1976-ban Rózsa Gyula kismonográfiát írt Kő Pálról. Frivol témaválasztás és a zsánerjellegű megformálás jellemzi e korai groteszk faszobrait, a *Kukást* (1969), az *Utcaseprőt* (1972) és társaikat. Mellettük azonban születtek társadalmi kérdésekkel foglalkozó munkái is, ezek közé tartozik például a kommunista érában megsemmisítésre ítélt parasztság megvalósíthatatlan vágyaira utaló *Nagy Kék Madár* (1975). Ugyancsak aktuális kérdéseket vet fel a bezártság rácsát áttörő madarat ábrázoló *Magyar Messiása* (1977). A 70-es évek közepén a kisplasztikákat követően több jelentős művet is készített. 1975-ben Mohácsra, a tragikus csata emlékére faragott huszonkilenc nagy méretű sírjelet, illetve ugyanebben az esztendőben hozta létre a bezártságra utaló objektjét, a *Szárnykészítőt*, amely egy madárkalitkában ülő, szobrot faragó művész. A 80-as évekből mindenképpen meg kell említenünk a Rómában, a Szent Péter-bazilika altemplomában található Magyarország Nagyasszonya tiszteletére szentelt kápolnát díszítő reliefsjeit (1980), az egyik nagy Duna-parti budapesti szálloda bécsi kávézójában található, a századfordulót idéző szecessziós formavilágú festett fa domborművét (*Zöldszemű lány*, 1983). Az életmű fontos darabjai közé tartoznak még a történelmi múltunkat felelevenítő királysobrai,

amelyek közül mindenekelőtt *Károly Róbertet* (1984), *III. Bélát* (1986), illetve az elhelyezése miatt sok vitát kiváltott *Szent István király* című (2001) lovas szobrát emelném ki, amelyet a Gellért-hegy oldalába helyeztek.

De ne fussunk ennyire előre az időben, térjünk vissza a Múcsarnok bal oldali három helyiségében megrendezett kiállítás tárgyaihoz. Az első teremben főleg az 1970-es évek elején született, a korszak hivatalos klasszicizáló szobraitól mind anyagukban, mind szemléletükben eltérő alkotások kerültek a nagyközönség elé. A másodikban az 1980-as évektől 2000-ig létrejött bronzai láthatók, míg a harmadik helyiségben a Mohácsi Történelmi Emlék-helyet díszítő nagy méretű faplasztikáiból tekinthetünk meg néhány szuggesztív darabot.

Az első terembe lépve ma is üdeséget és groteszk bájt sugároznak a sokat emlegetett kis méretű faplasztikák. Mégis elsőként a *Boronás* (1968) című bronzról kell szólnom, amelynek boronára támaszkodó kalapos figurája a parasztság jelképe. E mű ünnepélyesebb, mint fából faragott egyszerre groteszk és mosolyt fakasztó apró társai. A kisplasztikáin viszont a két szemetesedényt az oldalához szorító *Kukás* (1969), a hat pakkot cipelő *Dobozos* (1970) és – talán a legpoénosabb – a csíkos mellényt vi-

Kő Pál
Szárnykészítő
 című kiállítása
 Fotó:
 Nyirkos Zsófia
 © Múcsarnok

Kő Pál
Szárnykészítő
című kiállítása
Fotó:
Nyirkos Zsófia
© Műcsarnok

selő *Utcaseprő* (1972) a periférián élő kisembereket mutatják be szeretetteljesen és ironikusan. A *Kislány arany fülbevalóval* című (1971) szobráját a kislánya ihlette, többek között ezért lírai, bensőséges munka. Számos interjúban elmesélte a szobrász, hogy falujukban sok lakásban, így náluk is, ott függött a falon egy Kossuth Lajos-olajnyomat. Kossuth személye minden magyar számára az országot felszabadítani, felvirágoztatni akaró politikust jelentette. Az egyszerű emberek ízlés- és szemléletvilágára utal, hogy a szobrot sárga zsinóros posztókabátba, lila felöltőbe és filckalapba öltöztette, ezzel a formabontó gesztussal utalva a nép egyszerű fiainak szeretetére és megbecsülésére (Kossuth, 1973). Mindenképpen meg kell még említenünk a fából faragott, kézen álló aktját, a *Delilát* (1975), amelyet az egyik legjobb szobrájaként aposztrofált a szobrász.

Az alkotó a pop-arton, valamint Van Gogh és Chagall tevékenységén kívül nem nagyon merített az egyetemes művészetből. Marc Chagallról azért kell szólnunk, mert az ő festészete ihlette a *Chagall és én* című (1972) szobráját. A fiút megformázó szobor háttérének tetejét és az alját ugyanis a Franciaországban élt orosz festő motívumai, házak, kalapos férfiak alkotják.

Az *Anyám könyvei* című munkát (1975) úgyszintén a pop és az objektművészet motiválta. Részleteit (Thonet asztalka, régi könyvek) nézve azonban megállapítható, hogy a kompozíció azon kevesek egyike, amely nem a paraszti, hanem a polgári kultúra szellemiségét, tárgyait idézi meg, szemben például az ugyanabban az esztendőben keletkezett, a paraszti létet balladásan, szimbolikusan formába záró *Nagy Kék Madárral*.

A művész az 1970-es évek derekán, a zsánert kiemelő kisplasztikáit követően létrehozta a társadalom hibáira rávilágító, a kommunista éraban nem túlságosan kultivált szabadság fontosságára, a bezártság negatív hatására figyelmeztető *Szárnykészítőt* (1976). E kompozíció két részből, egy funkcióját veszített nyitott ajtajú madárkalitkából és a benne kuporgó szárnyat, a repülés jelképét készítő szobrász figurájából áll össze. Jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a *Művészet* 1976. áprilisi számában három cikk is méltatta, illetve az évek folyamán több művészettörténész, többek között Kovalovszky Márta foglalkozott vele. Mint Wehner Tibor írja: „Nem véletlen, hogy ilyen kitüntető figyelem kísérte ezt a művet, mely egy ütött-kopott, nyitott madárkalitkában ülő alak – a portrészzerűen megidézett Balázs János naiv

festő – csirkecsontból való szárnyeszkábálását jeleníti meg. A madárkalitka hangsúlyos szimbólummá, metaforikus töltetű tárggyá vált a hetvenes évek magyar művészetében, akkor, amikor szabadság/rabság, függetlenség/alávetettség kérdéskör konfliktusaival áttételes formában, az utalások, a célzások szintjén mind gyakrabban foglalkoztak a művészek. 1971-ben Harasztj István, a magyar iskolateremtő mobilszobrász készítette el azt a *Madárkalitka* című, aktuális társadalmi rendszer működésére finoman utaló alkotását, melynek állandóan nyitott ketrecajtaja csupán akkor záródott be, ha a benne őrzött, élő kismadár az ajtónyílás felé közeledett.¹ Amikor egyik beszélgetésünk alkalmával szobra születéséről kérdeztem Harasztjt, azt válaszolta, hogy külföldre szeretett volna utazni, és miután nem kapott útlevelet – ez akkoriban gyakran megessett – elkeseredésében készítette el a *Madárkalitkát*.

Sétánkat tovább folytatva, a második helyiségben a bronz kispasztikákkal, érmekkel és rajzokkal, tervekkel találkozhatunk, amelyek nagyrészt köztéri műveinek vázlatai. E kollekciónál érdemes idéznem a kurátor, Kondor-Szilágyi Máriának a katalógust bevezető tanulmányában megfogalmazott gondolatait: „A nyolcvanas évektől készülnek azok a bronzok, amelyek magyar költők (Kölcsy, Sinka István, Nagy László, Szécsi Margit) írók, zeneszerzők (Bartók, Kodály), művészek (Aba-Novák, Csontváry, Jankovics Marcell, Samu Géza), és királyok (III. Béla, Károly Róbert, Aba Sámuel) szobraihoz készülnek vázlatként. Nagyon izgalmas, ahogy a vázlatként király- és költőszobraihoz megtalálja modelljeit, például Károly Róbertet Jankovics Marcell grafikus, animációs filmrendező, kultúrtörténészről, Aba Sámuel Hoppál Mihály folkloristáról, Kölcsy Jékely Zoltán költőről mintázta.”²

Külföldi sikerként könyvelhetjük el, hogy 1980-ban Szent Adalbert, Szent Gellért és Boldog Özséb tevékenységét megjelenítő domborművei a római Magyarok Nagyasszonya Kápolnába kerültek. A domborművek mellett a köztéri szobrok közül érdemes utalni a templomokban látható síremlékeket idéző *Szondi-szarkofágra* (1989), amelynek az érdekessége, hogy koporsóra emlékeztető emelvényen nyugszik a törökök ellen a végsőig kitartó hős figurája. A monumentum végső soron egy szabadban elhelyezett síremléket idéz, amely műtárgytípusnak a létrejötte egészen a középkorig nyúlik vissza. Külön meg kell emlékeznünk királyábrázolásairól, amelyeknek ikonográfiája talán hagyományosabb, mint az imént tárgyalt szarkofágszoboré, ugyanakkor a jelentőségük igen kiemelkedő, hiszen a kommunista párt képviselői helyett történelmünk meghatározó személyiségeire, uralkodóira utal. Még egyszer hangsúlyozom, hogy a neki nem tetsző

ideákat inkább tiltó, mint tűrő késő Kádár-korban mintázta királyszobrait: az oldalán karddal, kezében országalmával és jogarral megörökített *Károly Róbert* kivitelezésekor, 1984-ben még nem sokan gondoltak a rendszerváltásra. Ugyanez elmondható az 1986-os, az általa építtetett templom makettjét kezében tartó (amely attribútum a középkori megjelenítések gyakori eleme) III. Bélára. A mitológiából vett témát idéz elénk az Európát éppen elragadó bikafejű, embertestű figura (*Európa elrablása*, 1996), míg a Holofernesz fejét kezében tartó *Judit* 1982-es kisbronzát bibliai történet inspirálta (*Judit* nem tévesztendő össze a Keresztelő János fejét tálon vivő *Saloméval*).

Külön fejezetet érdemelne, akárcsak több évtizedig tartó oktatói munkássága, a madarakon, kakason, gólyán lovagló személyeket megörökítő darabjainak bemutatása. A szárnyas teremtmények legtöbbször a figurák jellemére is utalnak. Ám ahogy készítőjük egyik interjújában kifejtette, nála a madarak elsősorban a szabadság jelképei, konkrétan nem jellemzik a rajtuk helyet foglaló személyiségeket. Legyen szó akár a madárháton ülő kalapos *Csontváryról* (1982), a gólyán lovagló, ugyancsak kalapot viselő nagy zeneszerzőnkéről (*Bartók Béla*, 1994), esetleg a piros kakason trónoló fiúról (*Fiú kakassal*, 1984) vagy a mesebeli madáron nyújtott lábbal egyensúlyozó női figuráról (*Nyár*, 1985).

Kicsit vissza kell lépnünk az időben, ugyanis részletebben szükséges megemlékeznünk az 1975-ben Mohácsra, a Mohácsi Történelmi Emlékhelyre készített szobrairól. Az egy híján harminc darabból álló nagy méretű alkotások Kő Pál művészetének jelentős, szuggesztív darabjai, amelyek közül az utolsó, harmadik teremben csodálhattunk meg néhányat. Mohácson a Történelmi Emlékhely kialakításán 1975-ben Kő Pál mellett számos szobrász dolgozott, többek között Bencsik István, Illés Gyula, Rétfalvi Sándor, mégpedig megfeszített iramban, mivel a mohácsi vész négyszázötvenedik évfordulójára, 1976-ra át kellett adni a műegyüttest. A közelmúltban újrendezett emlékhely jelentősége csak még jobban megnőtt, mert idén emlékezünk meg a tragikus csata ötszázadik évfordulójáról. A nézők számára minden bizonnyal a mohácsi szobrokat felvonultató a leglátványosabb. Hatalmas méretüknek és szuggesztív kidolgozásuknak köszönhetően lenyűgözőek, kiváltképpen a szinte óriás Szulejmán szultán négy méter magas turbános alakja a dereka köré kötözött levágott fejekkel. Ezzel szemben rokonszenvet ébresztő a húszevesen legyilkolt II. Lajos kedves, fejfedős figurája.

Befejezésül szólnom kell a művész talán legismertebb, legtöbb vitát kiváltó, a Gellért-hegyen található Szent István-emlékművéről. Kő Pált szinte pályára kerülésétől,

Kő Pál
Szárnykészítő
című kiállítása
Fotó:
Nyirkos Zsófia
© Múcsarnok

¹ WEHNER Tibor: *Kő Pál, magyar szobrász*. Bp., Méry Ratio, 2012, 15–16.

² KONDOR-SZILÁGYI Mária: *Ahol egy narancssárga hal hegedül a diófa lombjai között*. Katalógus. Bevezető. Bp., Múcsarnok, 2025, 16.

az 1970-es évek elejétől foglalkoztatta a téma, amit egy kiállított vázlatrajz is bizonyít. Ezt követően már 1973-ban kiöntötték a mű bronz kispasztika-változatát, ám a Gelért-hegyen álló munka megvalósulására viszonylag sokáig, 2001-ig kellett várni. A mészköből készült kompozíció legfőbb jellegzetessége, természetessége ugyanis nem a századfordulótól jellemző kétségtelenül mesterien kivitelezett heroikus, idealizáló, látványos megközelítéseket követi. Célzatosan emberközeli: első nagy királyunk a lova mellett áll kezében egy templom makettjével, a fején egy a XIII. századi kalocsai királyszobor-töredéken is látható kereszttel díszített abroncskoronával.

A kiállításon bemutatott kollekción végigtekintve kijelenthetjük, hogy Kő Pál a népi tradíciót felhasználó és a történelmük fontos állomásait és személyiségeit megörökítő munkássága révén sajátos, mással össze nem téveszthető pasztikai formanyelvet teremtett. Ezt alátámasztandó, írásomat egy Melocco Miklós-idézettel zárom. „Amikor a magyar szobrászat kikapaszzkodott a sivárságból, ezt Kő Pál segítségével tette. Aki ezt a kort ismeri és vizsgálja, az tudja, hogy milyen nehéz volt kiutat találni a sok becsületes tévedésből, ezt Kő Pál istenándott tehetséggel, mint leleményt találta meg.”³

Kő Pál
Szárnyszerítő
című kiállítása
Fotó:
Nyírkos Zsófia
© Műcsarnok

³ Idézi Kő Pál: *Kő Pál*. Lejegyezte OLÁH János et al., Bp., Kráter Műhely Egyesület, 1996, hátsó belső borító.